

ELŐSZÓ

Az MTA Közgazdaságtudományi Intézete az Országos Foglalkoztatási Köz-alapítvány támogatásával 2000-ben indította el a *Munkaerőpiaci tükör* című évkönyvsorozat kiadását. Eredeti célunk azóta sem változott. Arra törekszünk, hogy az államigazgatásban dolgozó szakemberek, a foglalkoztatási szolgálat szervezeteiben, az önkormányzatokban, a civil szervezetekben, az oktatási intézményekben és a kutatóintézetekben dolgozó kollégák, valamint nem utolsósorban az írott és elektronikus sajtó munkatársai napi munkájukban jól hasznosítható információkat kapjanak a magyarországi munkapiaci folyamatokról, a foglalkoztatáspolitikai jogszabályi és intézményi környezetéről, a munkapiaci kutatások friss eredményeiről. Az idén is olyan kiadvány összeállítására törekedtünk, amely a rendelkezésünkre álló statisztikák, elméleti kutatások és empirikus elemzések alapján, közérthető formában, jól áttekinthető szerkezetben mutatja be a magyarországi munkapiaci folyamatok jellemzőit és belső összefüggéseit. A kiadvány öt fő részből áll.

1. Munkapiaci trendek Magyarországon, 2006

A kötet bevezető tanulmánya három fejezetben tárgyalja a munkapiaci aktivitás, foglalkoztatás, munkanélküliség fejleményeit és a bérek alakulásának jellemzőit 2006-ban. Bemutatjuk a munkapiaci részvétel korcsoportok szerinti különbségeit, az iskolai végzettség szerinti különbségek jellemzőit, a nemek és a gazdasági ágazatok szerinti különbségek alakulását, valamint a munkapiacra megfigyelhető regionális különbségekben megfigyelt változásokat.

Az adatok azt mutatják, hogy a 2006-ban meghirdetett stabilizációs csomag, amely a fogyasztás szűkítésével és a gazdasági növekedés lassulásával járt, nem vezetett a foglalkoztatás csökkenéséhez, a foglalkoztatási ráta – bár csekély mértékben – emelkedett. 2006-ban az aktivitási ráta növekedése is elsősorban a foglalkoztatás – és csak kisebb mértékben a munkanélküliek számának – növekedéséből adódott. A magyar foglalkoztatás legfontosabb problémái – az alacsony iskolázottságúak, közöttük is a fiatalok szélsőségesen rossz munkapiaci esélyei,

a jelentős regionális különbségek az aktivitásban, a foglalkoztatásban nem változtak érdemben. Pozitív fejlemény, hogy az 55 év felettiek alacsony aktivitási és foglalkoztatási aránya szerény mértékben ugyan, de javult az elmúlt években. A foglalkoztatásban és munkanélküliségben korábban kialakult jelentős regionális különbségek kismértékben csökkentek 2005 és 2006 között. A foglalkoztatási helyzet minden régióban javult, kivéve a dél-dunántúli régiót. 2006-ban a nettó reálkeresetek 3,5 százalékkal növekedtek, ez a növekedés kismértékben elmaradt a GDP 3,9 százalékos növekedési ütemétől.

2. Közelkép – a jóléti ellátások és munkakínálat kapcsolata

A kötet második része a szociális ellátások munkapiaci hatásaival foglalkozó elemzéseket tartalmazza. A szociális ellátások fő feladatuk szerint valamilyen piaci kudarcot kezelnek, vagy valamilyen társadalmi cél – például egyes alapvető emberi jogok biztosítása – érdekében újraosztják a jövedelmeket. Másodlagos hatásként azonban általában csökkentik a munkavégzési hajlandóságot is. Az idei Közelkép a legfontosabb magyarországi ellátási formákat veszi sorra azzal a céllal, hogy rámutasson azok munkakínálatot érintő hatásaira.

A munkakínálati mellékhatások kitüntetett vizsgálatára nyomós okot ad, hogy Magyarországon a 15–64 éves népesség 57 százaléka dolgozik, míg az EU 27 tagországában 64 százalék, a skandináv országokban pedig több mint 70 százalék a foglalkoztatási ráta átlaga. A jóléti ellátások nagyban hozzájárulnak annak a rossz egyensúlynak a fenntartásához, amelyet alacsony foglalkoztatás és magas járulék- és adóterhek jellemeznek. Az ellátórendszer finanszírozása magasan tartja a kiadásokat, és ezáltal az adókat. A magas adókulcsok visszafogják a gazdasági teljesítményt, és így korlátozzák a gazdasági növekedést is. A munkaképes korú népesség nagy csoportjainak tartós munkanélkülisége vagy inaktivitása ugyanakkor tartós szegénységhez, a szegénység generációs újratermelődéshöz, társadalmi kirekesztettséghez és gyakran időskori szegénységhez is vezet. Ezzel pedig bezárul az ördögi kör, amennyiben ezek a társadalmi hátrányok újabb szociális kiadásokra teremtenek igényt.

A Közelkép első fejezete rövid helyzetképet ad a munkaerőpiac és az ellátások összefüggéséről, áttekinti a különböző ellátástípusok elméletben várt munkakínálati hatásait, és felvázolja azokat az okokat, amelyek a jelenlegi rendszerben rejlő ellenőztőnzők kiiktatását akadályozhatják. A 2–5. fejezet a munkakínálat-hoz szorosan kapcsolódó hatásokat vizsgálja négy ellátás – a gyermekgondozási ellátások, a rendszeres szociális segély, a rokkantnyugdíj és az öregségi nyugdíj – esetében. Az ellenőztőnzők csökkentésének egy lehetséges eszközt mutatja be a 6. fejezet egy – *A munkához vezető utak* elnevezésű – brit program példáján. A csökkent munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásának növelését célzó program sikere nemcsak jól kidolgozott szerkezetén múlt, hanem a bevezetés módján is: azon a folyamaton, amelyben az első kipróbálást fokozatos bővítés és minden lépésben alapos eredménymérés – és ha kellett, korrekció – követett.

A hat fő fejezetet rövidebb írások egészítik ki: ezek valamilyen más természetű, nem a munkakínálattal kapcsolatos társadalmi hatást, illetve az ellátások eredeti céljának teljesülésével kapcsolatos kérdést vesznek górcső alá.

3. Aktív munkapiaci eszközök működésének értékelése 2001–2006 között és változásai 2007-ben

2007. január 1-jétől az aktív munkapiaci eszközök rendszere gyökeresen átalakult Magyarországon, ezért szükségesnek tartottuk, hogy áttekintsük a 2001–2006 között működő eszközenszerrendszert. Az ezzel kapcsolatos kutatás eredményeiről ad számot a fejezet első része. Ezt követően a korábbi kötetekben megismert szerkezetben ismertetjük a munkapiaci eszköz- és intézményrendszer 2007. évi változásait.

Az első részben bemutatjuk az aktív eszközökre fordított kiadások változásának trendjeit. Elemezzük az aktív eszközökben részt vevők érintett- és átlaglétszámának változásait, és bemutatjuk a megyei munkanélküliségi ráták és az aktív eszközök igénybevételeinek összefüggéseit. Elemezzük a kiemelt jelentőségű munkapiaci eszközök (munkapiaci képzés, közhasznú foglalkoztatás, bértámogatás, a pályakezdekők elhelyezkedését segítő programok) hatásait. Értékeljük a vállalkozóvá válás támogatását célzó eszközök eredményeit.

A második részben bemutatjuk a foglalkoztatást elősegítő támogatási rendszer átalakításának legfontosabb részterületeit: a bértámogatások, a munkapiaci program keretében nyújtható támogatások, a vállalkozás indításának segítését szolgáló eszközök, a foglalkoztatást elősegítő képzés, a munkahelyteremtés támogatását célzó eszközök jellemzőit. Foglalkozunk a munkapiaci intézményrendszer regionalizálásának folyamatával, a Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, a regionális munkaügyi központok, a kirendeltségek feladataival. Bemutatjuk a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának elősegítését célzó járulékkedvezmények szabályait, az új rehabilitációs rendszer bevezetésének tapasztalatait, a rehabilitációs járadék, az akkreditációs rendszer, az Országos Rehabilitációs és Szociális Szakértői Intézet működésére vonatkozó új szabályokat.

4. Munkapiaci kutatások

A fejezet válogatást ad a magyarországi könyvek és folyóiratok, külföldi könyvek és folyóiratok, valamint hazai és külföldi intézetek és intézmények műhelytanulmányainak az elmúlt másfél évben megjelent munkapiaci témájú publikációiból.

5. Statisztikai adatok

Ez a fejezet a korábbi években kialakult szerkezetben részletes információt ad a rendszerváltozás óta eltelt időszak alapvető gazdasági folyamatairól, a népesség, a munkapiaci részvétel, a foglalkoztatás, a munkanélküliség, az inaktivitás,

a bérek, az oktatás, a munkaerő-kereslet, a regionális különbségek, a migráció, a munkaügyi kapcsolatok jellemzőiről és néhány munkapiaci mutató nemzetközi összehasonlításáról. Figyelembe véve, hogy az idei kötet a jóléti ellátások munkapiaci hatásaival foglalkozik, a fejezetet a témakörhöz kapcsolódó táblázatokkal egészítettük ki. A táblázatokban közölt információk áttekintésének, értékelésének megkönnyítésére a legfontosabb összefüggéseket grafikonok és térképek segítségével is ábrázoljuk. A fejezet végén ismertetjük a legfontosabb adatforrásokat.

* * *

A szerkesztőbizottság tagjai megköszönik az *MTA Közgazdaságtudományi Intézet*, a *Központi Statisztikai Hivatal*, a *Budapesti Corvinus Egyetem emberi erőforrások tanszékének*, az *Állami Foglalkoztatási Szolgálat*, a *Szociális és Munkaügyi Minisztérium* valamint a *Pénzügyminisztérium* munkatársainak a kötet szerkesztésében, az egyes részanyagok elkészítésében végzett munkáját. Köszönetet mondunk a *Munkaerő-piaci Alap* irányító testületének, az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány* kuratóriumának az előző kötetekhez fűzött észrevételeikért, javaslataikért és nem utolsósorban a kiadvány anyagi támogatásáért.